
»VČASIH ZNAM TUDI MOLČATI,
ČEPRAV SE ZDI TO MALO VERJETNO«
Pripombe k mizoginim stereotipom o ženskem
opravljanju

Mojca Ramšak

121

IZVLEČEK

Predsodki o tem, da ženske bolj opravljajo kot moški, se največkrat pojavljajo v povezavi z določenimi družbenimi vlogami in pričakovanji. Potiskanje žensk v podrejeni položaj je prinašalo in še prinaša ekonomske in psihološke koristi, kot so npr. cenena delovna sila, omejena konkurenčnost, občutki večvrednosti ob dejstvu, da je nekdo manjvreden. S tem, ko so se ženske začele upirati svojemu položaju, je prihajalo do raznih oblik nestrpnosti in ena od njih se manifestira skozi mizogine stereotipe o ženskem šibkem karakterju.

Ključne besede: mizogini stereotipi, žanri vsakdanje komunikacije, opravljanje, obrekovanje, govorice, moški, ženske

ABSTRACT

Prejudices about women gossiping more often than men usually appear in connection with certain social roles and expectations. Putting women in a subordinate position has always brought economic and psychological benefits the like of cheap labour, limited competition, feelings of superiority in situations where someone is (considered) inferior. When women started to oppose their subordinated position, they met with various forms of intolerance and one of them manifests itself in misogynous stereotypes about women's weak nature.

Key words: misogynous stereotypes, genres of everyday communication, gossip, slander, rumor, men, women

Stališče

Mizoginija pomeni močno bolezensko nenaklonjenost do žensk in je največkrat usmerjena od moških k ženskam, toda tudi ženske lahko gojijo mizogine poglede. V splošni rabi se izraz mizoginist, sovražnik žensk, uporablja za vsakogar, ki vztraja pri diskriminatornem nazoru, ki opravičuje in reproducira podrejenost žensk nasproti moškim in tak pogled prenaša od posameznic na skupino. Mizoginijo pogosto podpirajo in krepijo določene kulturne okoliščine, kot na primer patrilinearna družbena organizacija, sorodstvo, ki protežira bratsko solidarnost pred zakonsko skupnostjo, vojne, krvno maščevanje ali druge oblike medskupinskega nasilja, religiozna ortodoksnost in tudi asketizem. Mizoginija je v svoji pojavnosti iracionalen in tudi globalen predsodek.

Bežen pogled v zgodovino pokaže, da so bili Grki zelo mizogini. Rimljani naj bi ženskam dovoljevali več svobode, ampak vseeno so bili do njih ambivalentni. V srednjem veku, ki je bil zelo sovražen do žensk, so bile te obravnavane kot vir greha in so zato morale biti kaznovane še za časa življenja. Tipične teme v srednjeveškem pisanju so bile zato ženske in njihove nebrzdane strasti, ženske, ki so nezmožne zadržati skrivnosti, ženske, ki se prilizujejo, so pohlepne, nenavadno oblečene, ošabne, hinavske in nagnjene k jezikavosti.¹ Motiv ženske, ki ne more držati zaprtih ust, ki je izvor zla in ki se jo da ukrotiti samo z "mehčanjem hrbta", se pojavlja že stoletja v nabožni, zabavni in ustni tradiciji, ki jo neredko prenašajo same ženske. Posplošeno pa o ženski klepetavosti in njeni nemoči varovanja skrivnosti govorijo prav moški.²

Za posplošitve lahko rečemo, da so včasih (nujno) še sprejemljivo orodje za razumevanje nekega pojava, medtem ko so stereotipi že bodisi preveč poenostavljena prepričanja in mnenja ali pa razvrščanje in prilagajanje v načelu nespremenljivih vzorcev, ki jim manjka kakršnakoli individualnost.

Kulturne posplošitve niso isto kot stereotipi, se pa stereotipi pogosto hranijo z njimi. Kulturne posplošitve povezujejo kategorije oseb s posebnimi govornimi dejanji. Izjave, ki osvetljujejo podobnosti med člani skupine, implicitno pomagajo k razumevanju ljudi kot rezultatov njihove narodnosti, rase, etnične pripadnosti, spola, starosti, družbenega razreda itd. Tako kulturna perspektiva ujame resnico in jo hkrati popači, ker napeljuje k preveliki enakosti med ljudmi z določeno identiteto.³

Mizogino etiketiranje in trditve, ki so po splošnem prepričanju resnične, utelešajo mitologijo o manjvrednih ženskah, o njihovem mestu v družbi in namerno proizvajajo motnje v racionalnem odzivu na žensko vlogo. Motnje pa nadalje ustvarjajo pogoje za nove (kronične) odvisnosti, slabo samopodobo oz. pomanjkanje zaupanja vase. Zaradi teh družbenih pritiskov je beg v sprejetje te etikete pri nekaterih ženskah tako samoumeven.

Pri obravnavi opravljanja se v vsakdanjem življenju pojavljajo številne generalizacije in stereotipi. Zato pogosto v literaturi zasledimo dokazovanja, da je za domnevno večjo žensko opravljalnost kriv bodisi njihov:

- podrejen položaj v družbi in s tem povezana nemoč v javnem delovanju ter
- ženska tekmovalnost, katere namen je pridobiti si ustreznega partnerja. Slednja se kaže v samooglaševanju ženskih vidnih atributov, posredno pa z očrnitvijo tekmič z opravljanjem, obrekovanjem in z drugimi oblikami družbene stigmatizacije.

¹ Katherine M. Rogers, *The Troublesome Helpmate: A History of Misogyny in Literature*. University of Washington Press, 1966, str. 61.

² Prim.: Maja Bošković Stulli, *O usmenoj tradiciji i o životu*. Konzor, Zagreb, 1999, str. 37, 41

³ Karen Tracy, *Everyday Talk. Building and Reflecting Identities*. The Guilford Press, New York, London, 2002, str. 41.

Konkretno o ženskem opravljanju v slovenskem pisnem, ustnem in likovnem izročilu

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika se okoli 60 izrazov nanaša na obrekovanje in opravljanje z derivati. Od tega je iz 54-tih primerov razviden spol, in sicer: 36 se jih nanaša na ženske in 18 na moške. Na ženske se nanašajo taki primeri, ki o njih govorijo pokroviteljsko ali negativno, o tovrstnih moških aktivnostih pa se govori z manjšo negativno naperjenostjo.

Tudi mnogi slovenski pregovori in primere, ki so nastali, se potrjevali in ohranjali na podlagi izkušenj, izpričujejo podoben družbeni stereotip, po katerem so ženske spletkarke (*pajek in ženska pleteta nevarne mreže*), ki vsebinsko prazno govorijo (*babje marnje – prazne marnje*), imajo oster jezik (*Bog je ženski iztrgal jezik, ga vsadil in zrasel je hren*), ne znajo molčati (*samo bedaki prosijo ženske, naj o tem, o čemer so govorili, molče; ženska samo tega ne pove, česar ne ve; če se moškemu kaj pove, gre pri enem ušesu noter, pri drugem pa ven, če ženski, gre pri obeh ušesih noter, pri ustih pa ven; kjer sta dve babi, tam je trg, kjer so tri, tam je pa semenj*), rade pretiravajo (*videla baba muho na zvoniku, a zvonika ni videla*), skratka, če govoriš o ženski, je resnica hujša od opravljanja.⁴

Take stereotipne predstave o ženskem karakterju, izražene v pregovorih, se v vsakdanjem življenju pogosto uporabljajo kot argumentacija in vsebujejo zgrešene izraze sovraštva, predsodkov in neosnovanih posploševanj ter so bili in so še vedno del komunikacije. Danes so na srečo taka in podobna podtikanja tudi predmet resnih znanstvenih obravnav, kajti zavedanje njihovih psiholoških in etičnih posledic lahko pomaga zmanjševati politična, rasna, etnična, spolna idr. nasprotja. Ker pa pregovori pogosto zlezejo pod kožo, postanejo del nezavednih govornih obrazcev, jih kot take tudi pogosto nekritično uporabljajo mediji, recimo (vsaj) za učinkovite senzacionalne naslove ali izjave.

Novinarske aluzije na pregovore pomagajo izraziti nezadovoljstvo v metaforičnih primerah, ki nagovarjajo bralce k emocionalni identifikaciji (zavist, ljubosumje) in s tem programirajo njihov način razmišljanja o konkretni situaciji ali problemu. Presenetljivo pa je, da se pregovori razen v bombastičnem naslovu, redkeje potem ponovijo še v besedilu. Raba je omejena zgolj na prepoznaven drobec modrosti, ki signalizira glavno temo, ponavljanje pa bi pri bolj razgledanih bralcih lahko naredilo novico preočitno ali preveč didaktično.⁵

Kritična raba pregovorov pomeni poznavanje okoliščin, časa in vira njihovega nastanka, način prenašanja, rabo. Ker pa tega pogosto ne vemo, jih uporabljamo brez razmisleka.

⁴ Prim.: Ethin Bojc, *Pregovori in reki na Slovenskem*. DZS, Ljubljana, 1974, str. 81, 114, 197, 198, 201, 319, 320, 322, 323; Stanko Prek, *Ljudska modrost – trden je most. Pregovori, domisljice in reki*. ČZP Kmečki glas, Ljubljana 1974, str. 114.

⁵ Prim.: Wolfgang Mieder, "The grass is always greener on the other side of the fence": an American proverb of discontent. Wolfgang Mieder (ur.) *Wise Words. Essays on the Proverb*, Garland Publishing, Inc., New York, 1994, str. 515-542.

Kljub temu pa ljudje na splošno verjamejo in so verjeli, da so ženske spretnejše v opravljanju kot moški in da zanj porabijo več časa.

Mizogino mnenje, da bi ženske ne mogle imeti tako ostrega jezika, kot ga imajo, če jim ga ne bi nabrusil sam hudič, se pojavlja tudi v slovenski ljudski umetnosti, na panjskih končnicah. Te med drugim jasno izražajo družbeni položaj žensk. Končnice z naslovom »Hudič brusi babi jezik« pripadajo motivni skupini, ki smeši ženske slabosti in se pojavljajo v številnih kompozicijskih različicah. Omenjene končnice so z enim ali dvema hudičema in eno žensko in so datirane z letnicami 1882, 1890, 1905, 1912.⁶

124

Panjska končnica z motivom hudiča, ki brusi babi jezik, iz leta 1882.

O raziskovanju opravljanja v vsakdanjem življenju Slovencev in Slovenk na začetku 21. stoletja

Tematski poudarki, ki jih Slovenke in Slovenci danes sami dajejo lastnemu opravljanju ali tistemu, čigar žrtve so postali, in pripovedni postopki, s katerimi opisujejo lastne izkušnje ali namene, kažejo na načine odkrivanja in pogleda na lastno identiteto in vrednote družbe.

Ker je bilo moje pridobivanje virov iz opazovanja omejeno, sem večino empiričnega gradiva pridobila s t. i. "kombinirano pošto anketo"⁷ (vprašalnikom). Pri tem sem strukturirane in standardizirane vprašalnike razposlala po elektronski pošti respondentom⁸, in ti so mi jih na isti način izpolnjene vrnili. Nekaj vprašalnikov sem poslala po navadni pošti ali jih razdelila posrednikom, osebam, ki so bile seznanjene z mojo raziskavo in so večinoma tudi same odgovorile na vprašalnik. Ti posredniki so potem po lastni presoji sami oblikovali mrežo možnih

⁶ Makarovič Gorazd; Rogelj Škafar Bojana, *Poslikane panjske končnice, Painted Beehive Panels*. Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 2000, str. 31, 46, 113.

⁷ Blaž Mesec, *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana, Visoka šola za socialno delo, 1998, str. 83, 85.

⁸ Iz angl. *respondent*, oseba, ki odgovarja ali bolj natančno – oseba, ki je naklonjena sodelovanju in od katere pričakujemo ustni ali pisni odgovor (*Encyclopedia of the Self, elektronska verzija*. Vir: <http://www.selfknowledge.com/81325.htm> (12. 2. 2004)). Beseda izpraševanec se mi je zdela pri tej raziskavi neprecizna, oznaka informator zastarela, oznaka pripovedovalec pa neustrezna in zavajajoča. Nihala sem med odločitvijo, ali naj uporabim oznako korespondent in ne respondent, toda prva se nanaša na dalj časa trajajoče dopisovanje, v mojem primeru pa je šlo v (skoraj) vseh primerih za enkratno dejanje.

respondentov, ki so meni ali kontaktni osebi vprašalnike vračali v elektronski obliki ali na papirju. Nekateri respondenti brez računalnika ali internetnega dostopa so nanj odgovarjali na papir, njihove odgovore sem prepisala, uredila in dokumentirala.

Gradivo sem zbirala med marcem 2003 in aprilom 2004. Zbiranje se je zavleklo, ker sem večino gradiva zbrala v svojem prostem in ne v delovnem času. Odzivni čas na vprašalnik je bil od nekaj dni do nekaj mesecev. Pri daljših odzivnih časih sem izbrane osebe ponovno poprosila za sodelovanje po telefonu ali v osebnem razgovoru. Za sodelovanje sem osebno in s pomočjo kontaktnih oseb poprosila 54 oseb, vrnjenih odgovorov in realiziranih intervjujev je bilo 40.

Prošnja za sodelovanje s pomočjo elektronske pošte ni bila v nobenem primeru naslovljena na večje število (skupino) oseb, pač pa vedno osebno, vsakemu posamezniku posebej, enako kot v klasičnem poštnem pismu. Razlog za tak način vzpostavljanja komunikacije in naprošanja za sodelovanje je trojen: na eni strani spoštovanje do vsake naprosene osebe, potem varovanje njihove neprepoznavnosti in (ne)nazadnje možnost, da bi naslovniki prošnjo, če bi bila poslana v skupini skupaj z drugimi imeni, v poplavi vseh elektronskih sporočil, zamenjali s t. i. šund elektronskim sporočilom in nanj ne odgovorili.

Od 40. oseb mi je ena po telefonskem pogovoru na mojo željo čez slabo leto poslala še dopolnila k odgovorom, ki se jih ni spomnila takoj, ena vprašalnika ni jemala resno, in je nanj po moji intervenciji v celoti in resno odgovorila šele v tretjem poskusu, ena ni želela odgovoriti na vprašalnik niti sodelovati v intervjuju, pač pa mi je raje zaupala svojo bolečo izkušnjo žrtve obrekovanja na štiri oči. Osem žensk in en moški je želelo ostati anonimnih, dva moška sta želela avtorizacijo svojih odgovorov pred objavo. Vsem je bila v navodilih k vprašalniku in ustno že obljubljen anonimnost in zakritje vseh identifikacijskih znakov, ne glede, ali se pod vprašalnik podpišejo ali ne.

Oblika oz. način zbiranja gradiva s pomočjo elektronske pošte je nastala po premisleku, ki sta ga določili dve izkušnji.

Prva se nanaša na samo testiranje vprašalnika, ki je nastal na podlagi vnaprejšnjega, večinoma naključnega opazovanja in literature⁹. Pri testiranju sem za pomoč marca 2003 poprosila kolega, ki pozna moje delo in za katerega sem domnevala, da iz najinih razgovorov na to temo ve, kaj me zanima. Na mojo prošnjo je pristal, da z njim opravim testni intervju. Po transkripciji, nadaljnjem dopisovanju ter debatiranju v živo sem ugotovila, da intervju ni najbolj primerna oblika za pridobivanje tovrstnih podatkov, da so vprašanja iz oči v oči lahko preveč neposredna in zato agresivna in da lahko intervjuvancu omejujejo zmožnost artikulacije, ker ga silijo h govorjenju tudi, kadar je v zadregi ali se preprosto najprej želi predstaviti v lepi luči, preden preide na opisovanje. Zaradi tega bi lahko bili odgovori pridobljeni z intervjujem premalo osredotočeni na obravnavano temo. Intervjujskemu načinu spraševanja je v tem primeru manjkala možnost ohranjanja intimnosti, občutek

⁹ Zlasti zbornika prispevkov *Good Gossip*. Ur. Robert F. Goodman, Aaron Ben-Ze'ev. Lawrence, University Press of Kansas, 1994.

varnosti v smislu neposrednega izpostavljanja respondentove (samo)podobe, jezikovnih večšin, drugih lingvističnih markerjev (ton, naglas) in neverbalnih znakov, ki naredijo pomemben vtis.

126 Ob razmisleku, kako naprej, da bi ne dobila samo abstraktnih podatkov o opravljanju, obrekovanju in govoricah, pač pa tudi konkretne izkušnje v čimbolj nadrobnem opisu, po možnosti v prvi osebi ednine, je moja dilema razklenil vpogled v drugačen in v etnologiji novejši pristop k tehnikam pridobivanja podatkov. Gre za pristop pridobivanja podatkov v kibersvetu, v mojem primeru s pomočjo elektronske pošte, kjer respondenti sami odločajo in oblikujejo pogoje, način, čas odgovarjanja, globino in širino komunikacije, v kateri se počutijo najbolj sproščene in jim ne povzroča stresa, ki je pogost v intervjujski situaciji. Ta tehnika se je izkazala za dovolj praktično in smotrno, pa tudi nevsiljivo za pridobivanje novih spoznanj, ker je respondentom dala potreben čas in dovolj zasebnosti pri odgovarjanju, izražanju mnenj,¹⁰ opisovanju konkretnih primerov, pa tudi možnost za ponovno refleksijo in dopolnila – vse z namenom zajeti čimveč možnih kvalitativnih značilnosti opravljanja, obrekovanja in govoric.

Tak način zbiranja podatkov ne omejuje niti korpusa možnih izpovedi niti samih izpovedi, saj ima v vsakdanjiku kibersvet, konkretno pošiljanje elektronskih sporočil ter pisem (sporočil s priponkami) vedno pomembnejšo vlogo in je pomembno sredstvo medsebojnega obveščanja, s pomočjo katerega se povezujemo in smo v stiku z družino, prijatelji in znanci. Izmenjava elektronskih sporočil je samo sodobna oblika pisanja pisem in prenašanja novic. Če je torej raziskava kombinirana s klasičnimi etnološkimi metodami (opazovanje z udeležbo, intervju) in izvedena na podlagi prejšnjega dobrega poznavanja morebitnih pasti računalniško posredovane komunikacije¹¹ ter če sloni na trdnih vsebinskih predpostavkah, je lahko uspešna. Hitrejša je tudi oblikovanje in urejanje elektronskega arhiva.

Vsebina vprašalnika se je skozi štiri sklope vprašanj, ki so prehajala od splošnih k posameznim, dotikala sledečih tem:

- kaj respondentom pomenijo in kako vrednotijo pojme opravljanje, obrekovanje, govorice;
- kakšna je respondentova nagnjenost k poslušanju ali širjenju omenjenih žanrov;
- kakšni so njihovi osebni motivi in potrebe, zaradi katerih poslušajo ali širijo neresnične, nepreverjene informacije;
- kakšni so motivi skupine, ki se ukvarja s to aktivnostjo;

¹⁰ Iva Pleše, Tijelo od riječi: Elektronička poruka kao medij intime? *Narodna umjetnost* 39/2002, št. 2, str. 53–76.

¹¹ V angleščini *computer-mediated communication* (CMS), interdisciplinarno polje raziskav, ki zaobjema nove informacijske tehnologije, a ne samo v smislu izmenjave podatkov, pač pa tudi kot prostore srečevanja in interakcije. Pri računalniško posredovani komunikaciji se v virtualnih prostorih zlivajo nove družbene, kulturne in psihološke realnosti, ki jih lahko raziskujemo, ne da bi bili fizično prisotni v njih. V virtualnih okoljih posamezniki ali skupine vzpostavljajo odnose in tvorijo mreže ter uporabljajo poseben jezikovni kod, ki ohranja njihovo identiteto.

- kakšne so sankcije za glavne akterje in tudi za žrtve, ki so s svojim obnašanjem povzročile, da se govori o njih;
- opisov kontekstov iz vsakdanjega življenja, ki se nanašajo na opravljanje, obrekovanje in govornice skozi respondentovo aktivno ali pasivno vlogo v njih.

Namen vprašalnika je bil preizprašati mnenja čimveč naključno izbranih ljudi iz različnih geografskih okolij, izobrazbe, poklica, spola, starosti in ekonomskega statusa o družbenih funkcijah, motivih, spolnih stereotipih, sankcijah ipd. v zvezi z opravljanjem, obrekovanjem in govoricami. Pri zbiranju gradiva je bila zamišljena optimalna proporcionalna reprezentacija respondentov glede na omenjene dejavnike.

Želena proporcionalnost se je pokazala za neizvedljivo. Dobljeni vzorec namreč vsebuje veliko večje število žensk kot moških (31:9) in ljudi z visoko ali višjo izobrazbo kot onih s srednjo (27:13). Ljudi s poklicno in osnovnošolsko ali onih brez izobrazbe vzorec ne zajema. Geografsko zajema večinoma ljudi s štajerske ali gorenjske regije, sledijo Ljubljanci, Primorci, Notranjci in Posavci.¹² Respondenti so rojeni med letoma 1930 in 1981, prevladujejo rojeni v 70-ih, 60-ih in 50-ih letih¹³. Največ respondentov je poročenih ali živečih v izvenzakonski skupnosti, sledijo neporočeni, samski in ločeni.¹⁴

127

Respondentke in respondenti, ki so prostovoljno sodelovali v raziskavi o opravljanju in obrekovanju so najčešče kot glavne razloge za opravljanje izpostavili:

- odstopanje od družbenih norm in pričakovanj, pri čemer so odstopanja sprožile tudi lastnosti kot npr. iskrenost in načelnost:
 - »Ponavadi je zlobne jezike aktiviralo kakšno moje dejanje, ki ni bilo v skladu s pričakovanjem določenih oseb.«
 - »Večkrat sem bila na tapeti, mogoče zaradi nehotene izzivalnosti, poštenosti, načelnosti, drugačnosti, 'neubogljivosti'.«
- preobrate v osebem življenju, npr. poroko, ločitev, menjavo ali za druge ženske ogrožujočo izbiro partnerja:
 - »Za partnerja sem si izbrala poročenega moškega.«
 - »Ko sem se 'preveč' družila z najboljšim prijateljem mojega bivšega fanta.«
 - »Ko sem se poročila s tujcem.«
 - »Bila sem tarča zlobnih jezikov po ločitvi z možem. Kaj vse so vedeli ljudje, predvsem moja tašča in svakinja, povedati o meni. Npr. po ločitvi sem imela velike psihične težave in osebi, ki sem ju omenila, sta govorili, da bom uničila družino oz. otroke, ker sem tako živčna.«

¹² Vseh Štajercev je 11; iz Maribora 9, iz Ruš 1, iz Zg. Kungote 1. Gorenjcev je 9; iz Kranja 2, iz Naklega 2, iz Radovljice 2, iz Tržiča 1, iz Žirovnice 1, iz Križ 1. Ljubljancem je 10; s stalnim bivališčem v Ljubljani od rojstva jih je 5 in priseljenih v Ljubljano iz drugih slovenskih krajev 6. Primorcev je 6, Posavca sta 2, od tega 1 na začasnem delu v tujini, Notranjec je 1.

¹³ Največ respondentov je rojenih v 70-ih (10 oseb), v 60-ih (9 oseb), v 50-ih (10 oseb), v 40-ih (2 osebi), in 80-ih letih (6 oseb), 3 osebe pa v 30-ih.

¹⁴ Poročenih respondentov je 13, živečih v izvenzakonski skupnosti 8, neporočenih, ki ne živijo skupaj, je 11, samskih je 5 in ločena sta 2.

- napredovanje ali menjavo službe:
 - »Ker sem podaljšala delovno dobo za šest mesecev in so tiste, ki bi rade prišle na moje delovno mesto, grdo opravljale.«
 - »Najhujše je bilo, ko sem zamenjala enoto v službi. Ker sem ostala najmlajša vzgojiteljica, so me nekatere delavke, ki so morale na nižje delovno mesto, zelo obrekovalle, pa me niso niti poznale.«
 - »V primeru, ko je znanka, ki ni bila sprejeta v službo, za katero sva se obe prijavi, govorila okrog, da se ve, zakaj sem jaz dobila službo, in je to tudi konkretizirala.«
 - »Prijatelji in znanci mi pripovedujejo o svojih problemih z medsebojnimi odnosi s sodelavci in nadrejenimi na delovnem mestu, npr. kako so koga preko zvez spravili v službo, neumnosti in nepravilnosti, ki jih počnejo njihovi šefi.«
- nadrejene ali tiste z administrativno močjo nasploh:
 - »Ko prevzameš funkcijo, pa padeš v kolektivu v leglo obrekljivih bacilov.«
 - »Opravljam tudi. Najraje s sodelavci, in to šefe. To je najbolj priljubljena tema. Največkrat poslušam delavke, ki opravljajo npr. svojega vodjo.«
- nepriljubljene in nove sodelavce:
 - »Nazadnje smo opravljali kolega iz službe, ker skrbi le za svojo rit.«
- neurejene družinske ali medsosedske odnose:
 - »S taščo nikakor nisva prišli skupaj glede vzgoje mojih otrok in nedotakljivosti gospodinjstva, zato me je obrala pri njenih sorodnikih do kosti.«
 - »Zadnjič sem opravljala soseda moji mami, ker sem ga zalotila, da je rezal mladice vej na grmu forzicije na mojem vrtu, ne da bi me vprašal za dovoljenje. Potem sva seveda opravljali še bolj na dolgo in široko, kako so ti sosedje zoprni in kako jim ne prideš do kraja.«
- spremembo zunanjega izgleda:
 - »Širila se je informacija, da sem zanosila in šla delat splav, v resnici sem se le zredila in nato shujšala.«
- oblačilni videz:
 - »Govorimo o stilu oblačenja drugih prijateljic. Pred dnevi si je ena izmed mojih prijateljic kupila špičake. Ker meni takšni čevlji niso všeč, kar vsi dobro vedo, sem se v njeni prisotnosti zadržala komentarja. Ko pa je odšla, sem pripomnila, da za takšne čevlje pač ne bi dala dvajset tisoč tolarjev.«
- nevoščljivost:
 - »Po športnih igrah finančnih organizacij smo vsako leto tisti, ki se jih udeležimo, vedno na tapeti, ker naj bi bila tam sama kurbarija, sprožajo jih pa tisti, ki bi radi šli, pa ne morejo.«

- *»Kadar dosežem nek uspeh, ko sem pri nekom bolj priljubljena kot drugi, iščejo napake iz preteklosti ali nerodne dogodke.«*
- ljubosumje:
 - *»... v srednji šoli, ker sem bila ljubljena profesorice.«*
- zlobo:
 - *»Pred nekaj leti so me kar določili, da sem v nekoga zaljubljena in da hočem biti na vsak način z njim. Človeka nisem niti poznala niti vedela, kdo to je. Naokoli pa se je na veliko govorilo o tem.«*
 - *»Med mojimi obiskovalci v času študija so bili seveda tudi fantje in zlobni jeziki so začeli razglašati, da si fantje podajajo kljuko pri meni. Sprva se mi je zdelo to kar kompliment, ko pa sem izvedela, kaj to pomeni, sem bila zelo užaljena. Na srečo sem izvedela, da je te govornice širila ena od deklet, ki je imela zelo živahno spolno življenje, tudi po prezgodnji poroki, kasneje pa imela celo tri otroke (vsakega z drugim moškim). Takrat sem vedela, da govori iz lastnih izkušenj.«*
- znane osebe:
 - *»Nisem se mogla izogniti novicam o nedavni poroki med znanim slovenskim sinom in manekenko.«*

Kdo torej opravlja

Če se na podlagi navedenega še enkrat vprašamo, ali ženske opravljajo več kot moški, vidimo, da to morda niti ni ključno vprašanje. Bolj pomembna je vsebina opravljanja enih in drugih.

Aaron Ben Ze'ev v svoji študiji navaja raziskave, ki kažejo, da moški in ženske porabijo podobno količino časa za neutemeljene govornice, razlikujejo pa se v temi pogovorov: ženske govorijo bolj o drugih ljudeh, medtem ko moški govorijo o športu, politiki, vremenu. V tem smislu ženske pogosteje razpravljajo o temah, ki so tipične za opravljanje. Razliko lahko razložimo s tradicionalnimi kulturnimi pričakovanji: ženske aktivnosti naj bi bile omejene z družino in prijateljskimi vezmi, medtem ko naj bi moške aktivnosti vključevale tudi oddaljenejša odnose. Ženske se tudi bolj kot moški prilagajajo potrebam drugih, moški pa ohranjajo svojo moškost s tem, da se ne zapletajo preveč v tesne odnose z drugimi. Razlike med moškimi in ženskami glede opravljanja niso posledica pomanjkanja interesa moških za teme, ki so značilne za opravljanje, pač pa izhajajo iz kulturnega pritiska nanje, da naj se izogibajo govorjenja o osebnih in sentimentalnih zadevah. Govorjenje o intimnih in zasebnih zadevah drugih ljudi pač vodi do pogovora o teh temah v lastnem življenju.¹⁵

Podobno je Anna Marriot naredila raziskavo o tem, kaj ljudje govorijo. Ugotovila je, da sta kritika in negativno opravljanje prisotna samo s petimi odstotki

¹⁵ Aaron Ben Ze'ev, The vindication of Gossip. *Good Gossip*. Ur. Robert F. Goodman, Aaron Ben-Ze'ev. Lawrence, University Press of Kansas, 1994, str. 20.

v pogovornem času. Enaka količina časa je posvečena zagovorništvu in dajanju nasvetov o tem, kako se znati v raznih situacijah. Najpogostejše teme pogovorov pa so bile "kdo-je-kaj-delal-s-kom" in osebne izkušnje. Polovica od teh tem se je nanašala na dejanja drugih ljudi in druga polovica na dejanja govornika in prisotnih poslušalcev. Eno od presenečenj raziskave Ann Marriot pa je bilo, da je zelo malo razlik v temi pogovora med moškimi in ženskami. Oboji so porabili enak čas za razpravljanje o medosebnih odnosih, izkušnjah in obnašanju - prav v nasprotju z znanim mitom. V izbranem vzorcu moški niso govorili več kot ženske o politiki ali umetnosti. Naletela pa je na eno razliko: delež časa, porabljenega za pogovor o delu, religiji in etiki, je dramatično naraščal, ko so bili moški skupaj z ženskami. V vsakem primeru je delež tem temam posvečenega časa narasel od 0-5 % v moški skupini do 15-20 % v mešani skupini, kar so si raziskovalci razlagali kot oglaševanje moških kvalitet ženskam. Če ni bilo razlik med moškimi in ženskami v količini časa posvečenega pogovoru o družbenih temah, ki je bil za oba spola okoli 65 %, pa so se razlikovali po tem, o čigavih družbenih izkušnjah so se največ pogovarjali. Med mlajšimi subjekti so se ženske dve tretjini prostega časa pogovarjale o izkušnjah in dejavnostih drugih ljudi in eno tretjino o lastnih, medtem ko so moški porabili dve tretjini časa za pogovore o sebi in samo eno tretjino o drugih ljudeh. Najverjetnejša interpretacija tega je, da se ženske bolj ukvarjajo z ustvarjanjem socialnih mrež, medtem ko se moški bolj posvečajo opozarjanju na same sebe (oglaševanju).¹⁶

Spretnost izmikanja: moški evfemizmi

Opravljanje žensk je na splošno zasmehovano in označeno kot plitko in trivialno, medtem ko se opravljanje pri moških, še posebej, če se nanaša na ženske, imenuje kar teorija, ideja ali dejstvo.

Moški vseh starosti so bili in so še nagnjeni k bolj ali manj nehotenemu opravičevanju opravljanja in uporabi evfemizmov, izrazov, ki zastrejo, omilijo ali olepšajo njihova govorna dejanja. Sicer tudi sami pojasnjujejo, češ da pri njih v bistvu ne gre za opravljanje, pač pa bolj za izmenjavo informacij in izkušenj v profesionalnih krogih in za oblikovanje socialnih mrež.

Ali je nek govor opravljanje ali ni, je delno odvisno od stališča samih udeležencev. Tukaj se pojavijo analitične težave. Pomanjkljivo lahko označimo celo vrsto aktivnosti, ki jih zapopada izraz opravljanje. Tak je primer skupnosti Zinacantan v Južni Mehiki, ki nima posebnega opisnega izraza za tovrstno besedno izmenjavo.¹⁷

¹⁶ Prim.: Robin Dunbar, *Grooming, gossip and the evolution of language*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1996, str. 174–177. (Omenjena raziskava Ann Marriot je v bibliografiji navedene knjige žal navedena brez letnice objave, med tekstom pa avtor tudi ne navaja kraja, kjer so jo izvedli. Iz konteksta je na str. 174 razvidno, da je Ann Marriot opravila raziskavo za avtorja, domnevam da kot študentka. Objavljena je bila v reviji *Ethology and Sociobiology* pod naslovom Human conversational behaviour: a functional approach.)

¹⁷ Prim.: John Haviland, *Gossip, Reputation and Knowledge in Zinacantan*. Chicago, University of Chicago Press, 1977.

Podobno se lahko vprašamo, ali je opravljanje kulturno pogojen fenomen. Na podoben način kot obstajajo razlike med spoloma glede vrste in razširjenosti opravljanja, obstajajo razlike med različnimi kulturami. Glede na to, da opravljanje zadovoljuje določene potrebe, lahko pričakujemo, da opravljanje najdemo v vseh kulturah, le da obseg in vzorec variirata. Zdi se, da bolj kot je družba nedostopna in domača, bolj jo prežema in pomembnejše je opravljanje v njej. Nekatere oblike opravljanja najdemo v vsaki družbi.¹⁸

V nekaterih plemenskih skupnostih se opravljanje označuje kot dejavnost, pri kateri sodeluje le določena skupina posameznikov. Npr. na atolu Nukulaelae v osrednjem Pacifiku je beseda, ki še najbolj spominja na opravljanje, "fatufatu", kar dobesedno pomeni izmišljevat si zgodbe. Izraz je še najbolj povezan z ženskimi medsebojnimi dejavnostmi. Ko se moški zaplete (ukvarja) s tem, kar označujemo kot opravljanje, gre za "sauttalo", za kramljanje; označevati njihovo kramljanje za "fatufatu" bi namigovalo na vprašljivost njihove moškosti, čeprav je moška "sauttala" v mnogih pogledih podobna ženskemu "fatufatu". Označevanje ženskega načina komuniciranja kot malopridnega in nekoristnega opravljanja ter moškega moralno nevtralnega govora je pojav, ki so ga opazili v številnih družbah in omogoča moškim očrnitev ženskih družbenih dejavnosti in tako opravičuje moško prevlado.¹⁹

Nemška psihologinja Birgit Althans poudarja, da je izvor spolnega konstrukta opravljanja v dolgotrajnem, monotonem in deloma težkem fizičnem delu žensk, ki so ga kompenzirale ravno s trači. Pri tem posebno izpostavlja nekatere predindustrijske dejavnosti in poklice, kot so npr. perice, in zimska opravila, kot sta npr. preja in krpanje, ter z utrujajočim delom za tekočim trakom. Taka dela je bilo lažje izvajati, če je ženska zraven lahko regljala. Pri pranju perila je šlo tudi za družbeno kontrolo. Draž prostorov, namenjenih pranju perila, je bila pridržana ženskam; tam so mlada dekleta izvedela za skrivnosti spolnosti, tam se je razpravljalo o spolno neustreznem obnašanju, izvenzakonskih nosečnosti. Javno pranje umazanega perila, luženje rjuh in spodnjega perila z morebitnimi madeži krvi in sperme je bila dobra priložnost za vsakršna ugibanja. Moška informacijska središča so bile gostilne in kavarne, kjer se je razpravljalo o denarju, trgovini in politiki. V gostilni so se razvijali ukrepi in dejanja razumskega, ki so dovoljevali iluzijo, da lahko iz najnovejše govornice nastane resna, zanesljiva novica, potrebna pri poslovnih in političnih odločitvah. Zato je bil vidik užitka, ki ga lahko prepoznamo v ženskem opravljanju, pri gostilniški izmenjavi informacij potisnjen v naročje zahtevane poudarjene racionalnosti. Kavarne, ki so v Londonu v 17. stoletju rasle kot gobe po dežju, so omogočile, da sta vsak poklic in vsaka stranka imela svojo priljubljeno shajališče. Ta je izključevala alkohol in ženske, kar je bilo dobra "garancija" za pomembne pogovore. Althansova v dolgih zgodovinskih izpeljavah odkriva trike meščanskih moških, ki so iz medsebojnih pogovorov odvrnili sum opravljanja

¹⁸ Aaron Ben Ze'ev, The vindication of Gossip. *Good Gossip*. Ur. Robert F. Goodman, Aaron Ben-Ze'ev. Lawrence, University Press of Kansas, 1994, str. 20.

¹⁹ Niko Besnier, Gossip. *Encyclopedia of Cultural Anthropology* 2. Ur. David Levinson, Melvin Ember. New York, Henry Holt and Company, 1996, str. 544–545.

iracionalnosti. Če pri ženskah opravljanje “nastaja iz dela”, potem moški svojo komunikacijo opredeljujejo “kot delo”.²⁰

Stereotipi in vsakdanjik žensk v preteklosti

132 Znotraj okvira srednjeveške mizoginije se je Boccaccio v svoji didaktični in mizogini knjigi O znanih ženskah (ca. 1355-1359) pritoževal čez tiste ženske, ki so v svojem brezdrlju zapravljale dragocen čas za prazne zgodbe in od jutra do večera škodljivo opravljale. Večina srednjeveških moških je soglašala, da zaradi naklonjenosti do opravljanja ženske niso sposobne obdržati skrivnosti zase. Zaradi tega tudi samostanske prednice niso smele poslušati spovedi svojih nun. Ker je opravljanje postalo topos mizoginega stereotipa o ženskah, so jih ves čas podučevali, da ne smejo opravljati, poslušati opravljanja in napeljevati k njemu.

Zgodovinarica Sylvia Schein iz Haife v Izraelu, ki je preučevala srednjeveško literaturo in bontone, se je vprašala, ali so ženske tedaj res več opravljale kot moški in če so, kako opravičiti njihovo opravljanje. Ugotovila je, da so ženske dejansko bolj opravljale, razlogi za to pa so izvirali iz njihove omejene moči, še zlasti pri nadzorovanju svojega in tujih življenj, saj so imele zapahnjena vrata do političnega vpliva in so bile odrinjene v domačo areno. Srednjeveške ženske, še posebej plemkinje, so poskušale dobiti del moči z uporabo takih orodij, kot so darila, sorodstvene vezi, redni obiskovalci, in z orožji, kot so spletke, prevare in obrekovanje ter opravljanje. Njihova velika nemoč je bila tista, ki jih je silila v ta dejanja, da so dosegle svoje cilje. Razširjanje govoric je bil način pridobitve moči, čeprav je bil tudi nevaren, če se je izmaknil iz kontrole.²¹

Po Michellu Perotu je bilo visoko število samskih, neporočenih žensk v zahodni Evropi demografska konstanta že od srednjega veka. Kot stare device so bile predmet posmeha: ovenela, zagrenjena, sramotna nerodovitna bitja, ki so jim pripisovali intriganstvo, histerijo in nagnjenost k opravljalnosti.²²

Slovenska mizigonija v luči nekdanjih pravnih predpisov in skozi statistiko današnjega pravosodja

Na Slovenskem v 19. stoletju po predpisih občega državljankega zakonika med pričami pri oporokah niso smeli biti neumni, blazni, gluhonemi ljudje, prav tako ne redovniki, hudodelci, mladoletni mladeniči in ženske. Slednje so potemtakem lahko odredile svojo poslednjo voljo, niso pa imele pravice, da bi nastopale kot priče, tj. zaupanja vredne osebe. Kot take jih je tudi obravnaval Ivan

²⁰ Birgit Althans, *Der Klatsch, die Frauen und das Sprechen bei der Arbeit*. Campus Verlag, Frankfurt, 2001.

²¹ Prim.: Sylvia Schein, *Used and Abused: Gossip in Medieval Society*. *Good Gossip*. Ur. Robert F. Goodman, Aaron Ben-Ze'ev. Lawrence, University Press of Kansas, 1994, str. 148–151.

²² Rolanda Fugger Germadnik, *Formular Todfallsanzeige und respective Sperr-Relation kot dopolnilni vir za zgodovino vsakdana prve polovice 19. stoletja*. Seminarska naloga na Fakulteti za podiplomski humanistični študij, Ljubljana, 2002, str. 12 (povzeto po: Philippe Aries und Georges Duby, *Geschichte des privaten Lebens*, 4. Band, Von der Revolution zum Großen Krieg, 1992, str. 304–305).

Tavčar v Slovenskem pravniku: *»Ženske pa so vsikdar izključene! Pri tej izključbi je postavodajalec pač premišljeval, da mora vsaka priča, poklicana k testamentu, vedeti o pravem času molčati. Kdor napravi testament, hoče, da ostane skrivno, kar je dejal v svojo oporoko in dolžnost testamentarnih prič je, da molče, ako niso vprašane na mestu, kjer jim je govoriti. Če bi se pa ženska poklicala k testamentu, molčati ne bi mogla, in dostikrat bi se pripetilo, da bi cela vas vedela, kaj je zapustnik dejal v svoj testament, in to še prej, kot bi zapustnik oči zatisnil. Pametno je tedaj, da so ženske izključene, dasi se nekateri učenjaki potegujejo za nje, češ da ni nobenega pravega vzroka, ženski odtegovati testamentarno pričevanje.«*²³

Januarja 1948 je časnik Ljudska pravica objavil članek Miška Kranjca²⁴, v katerem avtor razmišlja, kako so moški v javno življenje sprejeli ženske. V članku osvetli razpad med ustavo in realnim življenjem, razkol med privatnim in javnim doživljanjem. S pravicami žensk, ki so napisane v ustavi, naj bi se vsi strinjali, zasebno pa naj bi bilo drugače. Tako moški razmišljajo:

»Tisto je ustava in treba je, da je taka, naj svet vidi, da nekaj znamo in si upamo. In lahko velja, po državi ali kje že, doma pri sebi pa ji bom jaz pisal svojo ustavo.« Ženska se tako lahko ukvarja s politiko, vendar šele potem ko možu skuha kosilo. Po mnenju avtorja naj bi se premnožični aktivizaciji upirale tudi ženske, prinesla naj bi jim le preveč dela. Vendar se toka dogajanj ni dalo ustaviti, vedno več žensk je namreč prihajalo v javno življenje in se sklicevalo na svoje pravice. Kranjec priznava, da v razvnetosti debate moški pozabijo na pravice, ki so jih dali ženski. Malo z ironijo malo zares razmišlja: *»In ker smo modrejši, si ženske, ki so navzoče, niti ne upajo poseči v razgovor...«* Očitno so ženske ostajale večinoma tihe gledalke, ki so le občasno polglasno prekinile možko debato, kakor se je zgodilo v enem primeru, ki ga Kranjec opiše. Sredi sestanka naj bi se v presenečenje vseh moških oglasila ženska, ki se je sklicevala na žensko pravico enakopravnosti in je poskušala na tak način v odbor vključiti tudi kakšno žensko. Zanimivo pri tem Kranjca ne preseneča, da so, ob tej izjavi šokirani moški ob nadaljnjem razpravljanju o predlogu žensko zopet popolnoma izvzeli iz debate. Moški naj bi se – kot pravi avtor – takoj prestrašili, da žensk ne bi bilo preveč: *»Ena ne rečem, ali dve, več pa ne. Prepri bo, vam rečem,«* so razmišljali. S tem, da so v odbor sprejeli eno predstavnico ženskega spola, naj bi rešili dva problema; ženske se niso mogle več pritoževati, da jih ni zraven, po drugi strani pa so se rešili možnosti, da bi v odboru prišlo do prepira. V tem, da je sprejeta le ena, ne vidijo nobene škode, saj po njihovem mnenju *»tako vsaka vse ve«*. Ob tem razmišljanju se pokažejo ovire, s katerimi so se ženske srečevale v vsakdanjosti, moški pogledi in nepreživeti stereotipi o ženski prepirljivosti in njeni klepetavosti. Miško Kranjec se zaveda, da je to napačno, toda očitno misli, da moški ne morejo iz svoje kože, saj ko razmišlja o prihodnosti,

²³ Ivan Tavčar, O testamentih ali oporokah. Poduk o najpotrebnejših zakonih. Slovenski pravnik, 1883, str. 154, prim.: Marta Verginella, *Ekonomija odrešenja in preživetja. Odnos do življenja in smrti na tržaškem podeželju*. Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije, Koper, 1996, str. 127.

²⁴ Ljudska pravica, l. 1. 1948, str. 9.

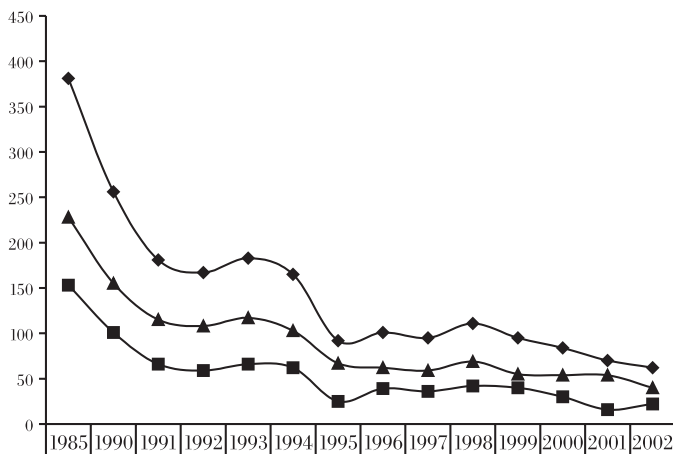
ne pričakuje prevelikih sprememb: »Toda kako bo v prihodnje, če se bo oglasila ženska, se bo v nas oglasila stara modrost: "Mica, ti pa kar molči, bom že jaz, če bo treba, mejduš. Če imaš kaj povedati, povej doma. Tu je stvar treba gledati s političnega stališča, ne kot gospodinja.«²⁵

Vrh ledene gore pa pokažejo statistični podatki iz pravosodja o številu polnoletnih moških in žensk, zoper katere je bil kazenski postopek pri obtožbah zoper čast in dobro ime²⁶ pravnomočno končan²⁷. Vrh ledene gore zato, ker se

134

Število polnoletnih oseb, zoper katere je bil kazenski postopek pred senatom pravnomočno končan

Obtožbe zoper čast in dobro ime (skupaj)	381	256	181	167	183	165	92	101	95	111	95	84	70	62
Obtožbe zoper čast in dobro ime (ženske)	153	101	66	59	66	62	25	39	36	42	40	30	16	22
Obtožbe zoper čast in dobro ime (moški)	228	155	115	108	117	103	67	62	59	69	55	54	54	40

Graf prikazuje število polnoletnih oseb po spolu, ki so bile v Sloveniji obtožene zoper čast in dobro ime ter pri katerih je bil kazenski postopek končan. Vidimo, da je bilo od leta 1985 do leta 2002 več moških polnoletnih oseb obsojenih za kazniva dejanja zoper čast in dobro ime kot pa žensk. Število obsojenih žensk se giblje med najmanj 22,8 % (leta 2001) in največ 42,1 % (leta 1999), število obsojenih moških pa med najmanj 59,8 % (leta 1985) in največ 77,2 % (leta 2001).

Vir: Statistični Letopisi, Statistični urad RS.

²⁵ Prim.: Nina Vodopivec, *Podoba in položaj ženske v Ljubljani med leomai 1945 in 1951. Diplomaska naloga*. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 1999, str. 83, 84.

²⁶ Po slovenskem *Kazenskem zakoniku* so kazniva dejanja zoper čast in dobro ime: razžalitev, obrekovanje, žaljiva obdolžitev, opravljanje in očitanje kaznivega dejanja z namenom zaničevanja, kazniva dejanja sramotitve Republike Slovenije, sramotitev tuje države ali mednarodne organizacije in sramotitev slovenskega naroda ali narodnih skupnosti.

²⁷ Za civilne tožbe ni statističnih podatkov.

zaradi obrekovanja in opravljanja ne tožijo kar vsi in ne povsod po Sloveniji enako, vendar ti podatki tudi kažejo, da v današnjem času mizogini stereotip v okviru slovenskega povprečja pade. Še več, podatki od leta 1985 kažejo, da so ravno moški tisti, ki so v večini, in ne ženske.

Vpliv mobilnih telefonov na opravljanje

Da splošno prepričanje o tem, da ženske opravljajo več kot moški, stoji na precej trhljih nogah, kar dokazuje tudi študija o opravljanju preko mobilnih telefonov, ki je bila narejena konec 90-ih let v ZDA, ki daje poučno podobo tega početja v današnjem tehniziranem svetu.²⁸ Na podlagi intervjujev s 1000 uporabniki mobilnih telefonov različnih telekomunikacijskih družb so ugotovili, da moški s pomočjo mobilitelov opravljajo skoraj toliko kot ženske, in sicer 33 % moških in 26 % žensk dnevno ali skoraj vsak dan uživa v obiranju. Moški opravljajo prav toliko časa in o podobnih stvareh kot ženske, čeprav govorijo več o sebi. Moški raje opravljajo s svojimi kolegi iz službe, partnerji in ženskimi prijateljicami, ženske pa raje opravljajo z drugimi ženskami, prijatelji in z družino. Moško in žensko opravljanje tudi zvenita drugače. Ženske med opravljanje govorijo bolj živahno, razlagajo z več podrobnostmi in z močnejšim čustvenim odzivom. V izbrani vzorčni skupini obeh spolov in z vseh koncev ZDA so mnogi moški na začetku trdili, da ne opravljajo, medtem ko so skoraj vse ženske to rade volje priznale. Pri nadaljnjem spraševanju se je pokazalo, da je razlika bolj semantična kakor dejanska: kar je 27 % žensk imenovalo opravljanje, je enako imenovalo le 21 % moških. Moški so raje uporabljali besedne zveze, s katerimi so se izognili neprijetnim poimenovanjem. Najpogostejši evfemizmi moških za opravljanje so bili: 'izmenjati informacije', 'ostati v stiku'. Nek iskren moški je zaupal: »Tega ne želimo imenovati opravljanje, ker zveni trivialno – sliši se, kot da ne bi imeli nič pametnega za delati.«²⁹

V omenjeni raziskavi je le 17 % intervjuvancev reklo, da uporabljajo prenosne telefone samo v 'delovne namene' (27 % moških in 7 % žensk), večina jih uporablja za to, da ostane v stiku, da poklepeta ali opravlja. Tri četrtine intervjuvancev na ta način obira vsaj enkrat tedensko, tretjina pa to počne vsak dan. Vendar to, kar moškimi pomeni uporabo prenosnega telefona v delovne namene, so ženske poimenovalle kot opravljanje. Zadeve, o katerih opravljajo, so pri moških in ženskah bolj ali manj podobne. Oboji opravljajo člane lastne družbene skupine, družino, prijatelje in kolege. Družino in kolege najraje opravljajo tisti, ki so stari več kot 55 let, prijatelje pa tisti med 16. in 24. letom, čeprav je večina intervjuvancev rekla, da opravljajo 'vsakogar'. Zelo malo jih je priznalo, da opravljajo slavne osebe, toda rezultati raziskave kažejo, da je prav to pomembna vsebina nekaterih pogovorov po prenosnih telefonih – še posebej govorijo o televizijskih dogodkih, kot so npr. skrivnostni umori v sentimentalnih televizijskih nadaljevankah, t. i. resničnostnih

²⁸ Kate Fox, *Evolution, Alienation and Gossip. The role of mobile telecommunications in the 21st century*. Internetni vir (19. 12. 2002): <http://www.sirc.org/publik/gossip.shtml>.

²⁹ Kate Fox, *Evolution, Alienation and Gossip. The role of mobile telecommunications in the 21st century*. Internetni vir (19. 12. 2002): <http://www.sirc.org/publik/gossip.shtml>.

oddajah in o nogometnih igralcih. Najstniške opravljive seanse po prenosnih telefonih so nekoliko daljše kot pri starejših, toda pri večini ljudi (70 %) opravljanje traja pet minut. Moški (20 %) pa na ta način opravljajo nekoliko dalj časa kot ženske (15 %), in sicer okoli 10 minut; zelo dolgi pogovori, ki trajajo več kot 15 minut, pa so pogostejši pri ženskah (9 %) kot pri moških (6 %), čeprav je ta razlika tako majhna, da ji skoraj ne moremo pripisati kakega posebnega pomena.³⁰

Kratka pisna sporočila (SMS-sporočila) so kot medij opravljanja izredno priljubljena pri mladih med 16. in 24. letom, saj kar 41 % te populacije raje uporablja besedilo kot klice; 45 % jih uporablja glasovna in besedna sporočila, medtem ko starejši ljudje raje uporabljajo glasovna sporočila. SMS-sporočila so zelo priljubljena tudi med populacijo nad 35 let, njihova priljubljenost narašča tudi med populacijo nad 65 let, med katerimi jih 14 % raje uporablja besedilo kot pogovor. Ženske imajo SMS-sporočila raje kot moški. Dajanje prednosti kratkim pisnim sporočilom pred telefonskim pogovorom nima samo psihološkega pomena, pač pa tudi ekonomskega, saj verjetno ni slučajno, da SMS-e raje pošiljajo tisti z nizkimi dohodki (najstniki, upokojenci, ženske), ker so cenejši od telefonskih pogovorov.³¹

136

LITERATURA IN VIRI

- ALTHANS, Birgit, 2001. *Der Klatsch, die Frauen und das Sprechen bei der Arbeit*. Frankfurt
- BESNIER, Niko, 1996. Gossip. V: *Encyclopedia of Cultural Anthropology* 2. New York, str. 544-545
- BOJC, Etbín, 1974. *Pregovori in reki na Slovenskem*. Ljubljana
- BOŠKOVIĆ STULLI, Maja, 1999. *O usmenoj tradiciji i o životu*. Zagreb
- DEISINGER, Mitja, 2002. *Kazenski zakonik s komentarjem*. Posebni del. Ljubljana
- DUNBAR, Robin, 1996. *Grooming, gossip and the evolution of language*. Cambridge (MA)
- ENCYCLOPEDIA, 2004. *Encyclopedia of the self*. <<http://www.selfknowledge.com/81325.htm>> (12.2.2004)
- FOX, Kate, 2002. *Evolution, alienation and Gossip: the role of mobile telecommunications in the 21st century*. <<http://www.sirc.org/publik/gossip.shtml>> (19.12.2002)
- FUGGER GERMADNIK, Rolanda, 2002. *Formular Todfallsanzeige und respective Sperr-Relation kot dopolnilni vir za zgodovino vsakdana prve polovice 19. stoletja* [seminarska naloga na Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani]. Ljubljana
- GOODMAN, Robert F.; BEN-ZE'EV, Aaron (ur.), 1994. *Good gossip*. Lawrence, 1994
- HAVILAND, John, 1977. *Gossip, reputation and knowledge in Zinacantan*. Chicago
- MAKAROVIČ, Gorazd; ROGELJ ŠKAFAR, Bojana, 2000. *Poslikane panjske končnice = Painted Beehive Panels*. Ljubljana
- MESEC, Blaž, 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana
- MIEDER, Wolfgang, 1994. "The grass is always greener on the other side of the fence": an American proverb of discontent. V: *Wise words: essays on the proverb*. New York, str. 515-542
- PLEŠE, Iva, 2002. Tijelo od riječi: elektronička poruka kao medij intime? *Narodna umjetnost* 39, št. 2, str. 53-76

³⁰ Kate Fox, *Evolution, Alienation and Gossip. The role of mobile telecommunications in the 21st century*. Internetni vir (19. 12. 2002): <http://www.sirc.org/publik/gossip.shtml>.

³¹ Kate Fox, *Evolution, Alienation and Gossip. The role of mobile telecommunications in the 21st century*. Internetni vir (19. 12. 2002): <http://www.sirc.org/publik/gossip.shtml>.

- PREK, Stanko, 1974. *Ljudska modrost – trden je most : pregovori, domisljice in reki*. Ljubljana
- ROGERS, Katherine M., 1966. *The troublesome helpmate : a history of misogyny in literature*. Seattle
- TRACY, Karen, 2002. *Everyday talk : building and reflecting identities*. New York, London
- VERGINELLA, Marta, 1996. *Ekonomija odrešenja in preživetja : odnos do življenja in smrti na tržaškem podeželju*. Koper
- VODOPIVEC, Nina, 1999. *Podoba in položaj ženske v Ljubljani med leti 1945 in 1951* [diplomska naloga na oddeleku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani]. Ljubljana
-

BESEDA O AVTORICI

Mojca Ramšak, doc., dr. etnologije, prof. filozofije in znanstvena sodelavka na ISN ZRC SAZU, se v zadnjem času poleg raziskav (*Portrait glasov*, 2003) in pedagoškega dela (nosilka modula Biografija v mikrozgodovinski perspektivi na ISH) na področju ustne zgodovine največ posveča raziskavam žanrov vsakdanje komunikacije, še posebej opravljanju in obrekovanju med Slovenci. Pri tem poleg klasičnih etnoloških prijemov preskuša in uvaja metodološke inovacije ter sega in prepleta po vsebinah iz drugih znanstvenih disciplin.

ABOUT THE AUTHOR

Mojca Ramšak, has a Ph. D. in ethnology and is a graduated professor in philosophy. She is an assistant professor and research fellow of the Institute of Slovene Ethnology, Scientific Research Centre, Slovene Academy of Sciences and Arts. Beside research (*Portrait of voices*, 2003) and teaching activities (as head of the module “Biographies in the microhistorical perspective” at the Graduate School of Humanities) in the field of oral history, she mainly focuses on research of the genres of everyday communication, in particular gossip and slander, among the Slovenes. In addition to classical ethnological methods, she experiments with and introduces methodological innovations, draws on other scientific disciplines and combines them.

137

SUMMARY

»YOU MAY NOT BELIEVE ME, BUT I REALLY KNOW HOW TO KEEP SILENT.«

Notes on misogynous stereotypes about women's gossip

When discussing gossip, numerous generalisations and stereotypes are common in everyday life. In the relevant literature, one often comes across attempts at proving that the assumed higher penchant of women to gossip results either from their subordinated position in society and the related lack of power in public life, or from women's competitiveness, whose aim is to catch a suitable partner. The latter takes the form of self-promotion of one's visible attributes and indirectly in the vilification of rivals through gossip, slander, and other forms of social stigmatisation.

Many Slovene proverbs and similes, which originated, were repeated, and preserved on the basis of experiences, witness to a similar social stereotype, according to which women are intriguers who babble, have a sharp tongue, cannot keep silent and like to exaggerate. Such stereotype ideas about women's nature, expressed in proverbs, are often used in everyday life as arguments and contain injudicious expressions of hatred, prejudice and baseless generali-

sations, and they are still common in ordinary communication. But as proverbs tend to become people's second nature, they become part of unconscious patterns of speech, which are often uncritically used by the media, for instance (at least) in dramatic, sensational headlines or statements.

The misogynous opinion that women have sharp tongues because the devil himself sharpens them, for instance, is common in Slovene folk art – on painted beehive panels. Among others, they clearly manifest women's social position. Beehive panels entitled "The Devil sharpening a woman's tongue" belong to a group of motifs that ridicule women's weaknesses and they appear in a great variety of compositions. These beehive panels feature one or two devils and a woman and they are dated 1882, 1890, 1905 and 1912.

The data on gossip, slander and rumours were collected with a questionnaire sent by e-mail.

138

To make them feel relaxed, the respondents could choose and adapt the terms, way and time for answering as well as the depth and width of their communication. This technique proved to be sufficiently practical, expedient, as well as unobtrusive to gather new findings, because it gave the respondents enough time and privacy to answer, express their opinions, describe concrete examples, as well as the possibility to think over their answers and complement them. All this was aimed at capturing as many qualitative characteristics of gossip, slander and rumours as possible.

The questionnaire's contents contained four sets of questions which progressed from the general to the individual and touched upon the following themes: what do the notions gossip, slander and rumours mean to you and how do you assess them; how inclined are you to listen to or spread these genres; what are your personal motives and needs for listening to or spreading unverified information; what are the motives of a group which engages in this activity; what are the sanctions for those who gossip, slander, spread rumours as well as for the victims whose behaviour caused them to be gossiped about; descriptions of contexts in everyday life which relate to gossip, slander and rumours through the respondent's active or passive role in them.

The questionnaire aimed at gathering the opinions of as many randomly chosen people - from different geographical areas, education, sex, age and material position - as possible on the social functions, motives, sexual stereotypes, sanctions etc. connected with gossip, slander and rumours. The collection of material was conceived so as to provide an optimum proportional representation of respondents in view of these factors.

The thematic emphasis put by today's Slovenes on their own gossip, or gossip whose victims they were, and the narration techniques, which they used to describe their own experiences or intentions, show how they view their own identity and the society's values. The female and male respondents who participated in the survey on gossip and slander listed as the main reasons for gossip: deviation from social norms and expectations, where such deviations were caused also by factors like e.g. frankness and adherence to principles; major turns in people's lives, e.g. marriage, divorce, changing partners, or a choice of partner which makes other women feel threatened; job promotion or changing jobs; superiors or those with administrative power in general; unpopular and new fellow workers; dysfunctional families or neighbourhoods; changes in one's appearance; dressing style; envy, jealousy, meanness; celebrities.